

A MAGÁNYOS SZENTELEKY

Amikor Szenteleky Kornél, közvetlenül az első világháború után visszatért a Bácskába, nevelése színhelyére, egy alapjaiban megrendült, s külsőségeiben tökéletesen megváltozott világ fogadta. Zombor, az egykori megyeszékhely, ahol gyerekkorát töltötte, s ahova most, mint fiatal falusi orvos be-belátogatott, nem volt már a régi. Az az exkluzív úri társadalom, amelyben egykor a megyei főmérnök fia oly otthonosan mozgott, vagy elköltözött már a határon túlra, vagy pedig ködös illúziókat táplálva magába zárkózott és távoli hatalmak nemzetközi beavatkozásától várta önnön megváltását.

Az új ország tarkább, hangosabb, az érvényesülés minden lehetőségét kihasználó uralkodó rétege viszont még nem aludta ki azt az örömmámort, amely az évszázados idegenségtől felszabadult, s egyszerre nemcsak önállóságot, hanem más népek fölöött hatalmat gyakorló nemzetet érthetően elfogta. A Magyarországtól elcsatolt területeken az új rendszer nem oldotta meg a nemzetiségi kérdést, a magyarok a trianoni békeszerződés aláírásáig teljes bizonytalanságban éltek, a magyar közalkalmazottak nagy része nem tette le a hivatali esküt. Az új állam szociális reformokat ígért, de ígéreteit sohasem váltotta be.

A fiatal orvos idegenül és riadtan forgolódott ebben az idegen világban. Ő a békebeli Bácskát ismerte, s Zombornak is csak a belvárosát, amelyen az Angyal utcai szülői ház ugyan már kissé kívül esett, úgyhogy tarkaszoknyás kupuszinai menyecskek, szerb bosztánosok, bunyevác kofák között kellett átmennie a piactéren az iskolához, vagy Szent Flórián szobra mellett, a májusi ájtatosság tavaszi hangulatától megérintve kijutni a spiraeabokrokkal szegélyezett bajai útra, avagy francia nevelőnőjével illedelmesen elsétálni a város másik végébe, meglátogatni az alispánék gyerekeit abban a hatalmas épületben, amely oly elszigetelve és ridegen állt a búbosra nyírt tiszafák között, mint valami vár, mintha igazán semmi köze se volna a bácskai élet hétköznapijához. Az ő gyerekkorában, az ő környezetében még a zsúr volt a legérdekesebb esemény, míg a Kálváriánál métázó, a puskaropos toronynál futballozó, a ligetben szabadon futkározó gyerekek közé sosem jutott el, hiszen az nem is illett volna egy előkelő nevelésű kislányhoz.

Ugyanakkor az iskolában csak közepes eredményt mutatott fel, házitanítókat és korrepetitorokat kellett felvenni melléje, mert a természettudományok nagyon nehezen mentek a fejébe. Viszont magyar dolgozatai már az alsó osztályokban bámulatot váltottak ki a tanárai-ból. Egy olaszországi útirajzát az önképzőkör első díjban részesítette, a quattrocento művészeti törekvéseit ismertető dolgozatát pedig, majd

egy Cimabue-ről tartott előadását »műfaji meghatározhatatlansága miatt« jegyzőkönyvbe másolták, mivel a bíráló bizottság, sőt az elnöklő tanár sem tudott a csodálaton kívül ilyen, az iskolától és a bácskai világtól messzeeső dologgal mit kezdeni. Természetesen verseket is írt és tájképeket festett, élénk figyelemmel kísérve a nagybányai festőtelep mozgalmát, s nem egy iskolai előadáson zongoraszámokkal lépett fel, főleg Chopint szerette, s a hatodikban még nem tudta eldönteni, festő legyen-e vagy muzsikus. Tipikus széplélek volt, magányos, befelé forduló természet, s ha figyelembe vesszük, hol élt, akkor az is természetes, hogy diáktársai különönek tartották.

Író lett, talán nem is a mondanivaló, a túlradó életérzés vagy a benne alakuló világkép kifejezési kényszerének engedve, hanem inkább csak a szép szavak játékát élvezve két szigorlat között a pesti diákéletben, amely neki megint csak a társtalanságot jelentette. Abban az időben már a Nyugat volt az ifjúság, a modernség, sőt a polgári radikalizmus fellegvára az irodalomban, a fiatal Szenteleky Kornél azonban mégis a konzervatívabb elveket és irányokat valló Kiss Józsefet, A Hét szerkesztőjét keresi fel verseivel és novelláival. Ízlésének és önkritikájának is jobban megfelelt Kiss József lapja, hiszen ezek az ő fiatalkori írásai a kissé levegőtlen, tompított színekbe zárt splendifer izolation hangulatában születtek, kicsit a zenélőórák és ripszhozatú szalonok atmoszféráját árasztva és azt a fajta romantikát, amelyet később oly mélységesen lenézett és elítélt.

De kritikáival A Hét lapjain csakhamar feltűnést kelt, mert kifejezésre jut bennük műveltsége, nyugati kultúráltsága, s a modern francia—német és olasz irodalomban való járatossága. Ott jelenik meg *Kesergő szerelem* című regénye is, egy Zomborban lejátszódó szerelmi történet a kamaszkor világfájdalmával, fülledt színházi estékkel, holdfényes csatornaparti sétákkal színessé téve a cselekményt, szóval tömény romantika, érezhetően Krúdy Gyula hatása alatt, de wertheri problémákhoz keresve a kulcsot. S bár Szentelekyből hiányzott az az elszántság, amely annyi fiatal íróat kényszerít odahagyni minden mást az alkotó munkáért, azért a maga módján ő is irodalmi érvényesülésről álmodozik, s nem az orvosi pályán képzei el felemelkedését a »poros hétköznapiok« fölé. Erről az ábrándozásáról a *Szendergés a tegnapi vánkosán* című írásában emlékszik vissza, amikor mindez már neki is gyerekes álmoknak tűnt, hiszen oly messzire szakadt a pesti szerkesztőségtől, irodalmi kávéházaktól, a magyar főváros élénk szellemi életétől, amelyet annyira szeretett.

Először az észak-bácskai Garán telepedett le, nem messze Regőcétől, ahol egy másik »hajótöröttje az életnek és az irodalomnak«, Csáth Géza keresett abban az időben menekvést a csendben és a morfiummámorban, mielőtt a téboly végleg kitört volna rajta.

Mielőtt a megszálló szerb hadsereg a bajai háromszögből kivont, a megyei tisztiorvos, bizonyos Petrović azon a címen igyekezett rábeszélni a fiatal községi orvost délebbi területre való költözésre, hogy hiszen jómaga is szerb, s bizonyára jobban érzi majd magát az atyafisága, mint a magyarok között. A rábeszélés magyar nyelven folyt, mert a garai doktor — Sztankovics vezetékeve ellenére — nem tu-

dott szerbül, jóllehet apja, Sztankovics György pravoszláv vallású volt, anyja, Koszics Terézia pedig egy ugyancsak szláv eredetű családból származott.

Sztankovics Györgyben még lehetett bizonyos ragaszkodás a származásához, s így történhetett, hogy fiát, amikor 1893-ban Pécsen megszületett, pravoszláv templomban kereszteltette Kornél névre, ahogyan a század híres szerb zeneszerzőjét hívták, aki azonban más Stankovićokból való volt.

A család nyelve azonban a magyar volt. El se lehetett volna képzelni, hogy egy köztisztviselő, mint Sztankovics György, akit fia születése után Erdélybe helyeztek pár esztendőre — gyerekkorának erre az idejére Szenteleky Kornél később oly szívesen emlékezett vissza —, s aki életforma tekintetében is tökéletesen beleilleszkedett a magyar vidék úri társadalmába, makacsul kitartott volna a maga szerbsége mellett. Amikor pedig Zomborba került a család, ahol a köztisztviselők között is szép számmal voltak szerbek, talán már késő volt a nemzeti érzületet ébresztgetni. Különben itt a magyar urak stílusában folyt az élet, névnapokra Köblöczky Andris bandája lopakodott lábujjhegyen az előszobába, míg odabenn megyei hajdú segédkezett, fehér paszománnyal díszített molnárkék atillában a szobalánynak, s talán csak a pravoszláv védszent ünnepén hangzott fel a szokás kedvéért a *Mnogaja ljeta*.

És dr. Sztankovics Kornél mégis délebbre költözött, egy másik bácskai faluba, ahol szerbek és németek éltek, s csak a zsellérsoron, a Telecska agyagos oldalában húzódott meg vagy ezernyi szegény magyar. Apja akkor már nem élt, édesanyja magára maradt legfiatalabb lányával a zombori családi házban, s Szivác alig húsz kilométerre van Zombortól.

Úgy telt el néhány év, hogy a fiatal orvosnak eszébe se jutott a vers, a novella, vagy az esszé, amelyet annyi eleganciával művelt még nem is olyan régen. Ideje nagy részét lekötötte a háromnyelvű nagy falu betegeinek látogatása, s aztán már csak a könyvek maradtak, a festőállvány, a zongora, s egy-egy esti beruccanás Zomborba, amelynek a még megmaradt úri magyar társadalma sértődötten vonult vissza abban a megváltozott világban.

Egy véletlen adta kezébe megint a tollat, hogy aztán életének legfőbb értelmét egészen a haláláig csak az írásban keresse. A szabadkai Bács megyei Napló, amely szürke vidéki lapból a kisebbségi helyzeten egyszerre komoly sajtóorgánummá nőtte ki magát, tárcarovatába egy novellát oltózott át Kiss József lapjának egy régebbi számából, mire a sziváci községi orvos levelet írt a szerkesztőnek, amelyben nem is a pénz, hanem az írói munka tisztessége és megbecsülése végett negyven koronát kért írása újbóli közléséért. A szerkesztő, Dettre János egykori szegedi főispán, a költő Juhász Gyula barátja, aki néhány esztendőt mint emigráns Jugoszláviában töltött, kéziratkerő levéllel válaszolt. Így alakult ki közöttük a meghitt barátság, s így lett a pesti kritikus és novellista egyszerre a jugoszláviai magyar napilap főmunkatársa. Mert azután rendszeresen írt a Bács megyei Naplónak verseken és novellákon kívül hetenként egy-egy messzire néző, Európa sorskérdéseit feszegető művelődéspolitikai cikket, ahogyan azt már

a falusi magányában élő s a humanizmust tisztelő széplélek a maga tünődéseiben látta.

Legrégibb fellelhető írása a Vajdaságban 1922-ből való, egy ilyen liberális tünődés a jövőről, amely a tündöklő múlt és a gondterhelt jelen után tele van bizonytalansággal. A cikkíró — Comte-ot, Balamy-t, Heinét és Anatol France-ot idézve — így sóhajt fel: »Mennyivel szebb és boldogabb volt a cukrászdás, zenélőórás biedermeier, mint a mi tülekedő, marakodó, izléstelen korszakunk!« Aztán eszébe jut egy angol őrnagy, aki egy intim társaság előtt Európa jövődjéről így nyilatkozott a háború végén: »Ha a jelenlegi térképre nézünk, úgy csupán Oroszország piroslik. Ha egész Európát vörösre festjük, megkapjuk a jövő térképét.« De három hónap múlva megbukik a magyar kommün, s Szenteleky így folytatja tovább a tünődést: »Ki tudja hát, milyen lesz a holnapunk? Bizhatunk-e még szép napokban, derős szélcsendben, nyugodt építésben, békés szeretetben? Vannak, akik vigyorgó arccal jövendölik meg az új világháborút, mások súlyos pénzügyi összeomlást, ijesztő gazdasági kríziseket helyeznek kilátásba, egyesek forradalmi felfordulásokat látnak lángolni, füstölni a holnap horizontján. Hihetünk-e valakinek? Hiszen csupán a bizonytalanság bizonyossága él bennünk, melynek nyugtalan talaján nem terem hit, nem zöldell a remény és nem bimbózik egy vágyvirág sem. Csüggedten, elbúsultan, réveteg tekintettel nézünk magunk elé: nincs reményünk, nincs óhajunk, nincs akarásunk, mert nincs holnapunk. Hiába kopognak, kalapálnak, sajognak és jajonganak a kérdések, mi némán megrázzuk fáradt fejünket és vakon, mereven, szenttelenül botorkálunk újabb bizonytalanságok felé, mint a bábszínház maffia, összevissza rángatott alakjai.«

Huszonkilenc éves volt ekkor Szenteleky, s ez a világfájdalom, a nagy változás tárgyi bizonyítékaival is tetézve, most a nevelésével kapott magatartásának volt hű kifejezője. Ez a szenvedésre kész, fáradt életérzés Szenteleky minden addigi írásában harmonikusan olvadt össze a romantikus formával.

A novellában még megmaradt az elvágódás sóhajosan finom hangulatainál, a gondtalan gyerekkori világ visszasírásán egy névnapra emlékezve vagy a régi húsvétokra, az egykori tavaszokra, amikor a Flórián utca gesztenyefáin apró gyertyalángokként piroslottak a virágok bibéi, s a zárdából lehajtott fejjel vonultak lepkeszárnyas főkötők alatt misére az apácák...

Az »eltűnt idő« költészete volt ez, az itteni írásokhoz viszonyítva rendkívül magas lírai hőfokot árasztva a finoman cizellált mondatokból. Verseiben már elveti a kötött formát, de ugyanolyan bánatos borongással szólaltatja meg a minden szép iránt érzéketlen poros vidékre száműzött európeér menekülési vágyát.

De ugyanakkor a szerződéses munkatársi viszony szinte rákényszeríti, hogy közelebb kerüljön a valósághoz és felismerje abban az élet biztató, derűt és szépséget ígérő jegyeit. A Bács megyei Napló modern szerb elbeszélőktől készül kiadni egy magyar kötetet. A fordításra Szenteleky kap megbízást. Lelkesen vállalkozik a munkára, levelekben fordul a szerbhorvát írókhoz, s rajongó hangú beszámolót ír új kapcsolatairól. »Csupa kedves, meleg, megértő írás volt a válasz. Mind-

nyájan őszinte köszönettel fogadták a közeledést és hálás örömmel, leplezetlen büszkeséggel vették, hogy magyar nyelven is bemutatkozhatnak. Bókolgató hódolattal emlékeztek meg a magyar irodalomról, amely ugyan magasabb fokon áll, mint az övék, mégis szeretnék, ha a magyar olvasóközönség is megismerné.« Aztán mindjárt így folytatja: »A festék, a téglá, a mozdulat, a márvány, a hangjegyek nemzetközi-ségét valahogy elismerték még azok is, akik rajongói az elkülönítésnek, a faji és nemzeti politikának. De a nyelvre mindig rányomják a faji bélyegzőt, s lépten-nyomon látjuk, hogy a nyelvet nem tekintik ugyanolyan művészi anyagnak, mint a festéket vagy a márványt. Az idegen nyelvű művészet sok helyen és sokak szemében — példákért nem kell éppen messze menni — nem művészet, hanem vétség, lázítás, irredentizmus.«

A gondolatjelek között elhelyezett célzás félreérthetetlen. A cikk azokban az időkben íródott, amikor Vajdaságban bezárták a magyar középiskolák nagy részét, inzultálták a magyar műkedvelő előadások szereplőit, s magyar lapok nagy fehér mezőkkel hirdették a túlbuzgó cenzúra könyörtelen munkáját.

A kisebbségi jogfosztásnak, a megbélyegzésnek, a másodrendűségnek nemcsak a nacionalista magyar tömegekben, de az ilyen felvilágosult, Párizsért rajongó, kicsit világpolgár szépleleknél is megvan a reakciója. Szenteleky ebédlőjében ott lóg ugyan a sarkányölő Szent György képe, a régi ház hatalmas tölgyfa kapuja mellett cirillbetűkkel hirdeti a tábla az orvos »Dr. Kornelije Stanković« nevét, s jóllehet elnöke a Narodna odbranának, vezetőségi tagja a pravoszláv hitközségnek, mint tekintélyes szerb nevű polgárnak tehát aligha lehet része a sértő megkülönböztetésben, ő mégis minduntalan felszisszen, hiszen magyar író, s most már elsősorban az. Dr. Stanković Kornel abban az időben még akkor kap útlevelet és szabadságot, amikor csak akar, s ő gyakran él ezzel a lehetőséggel, évente kétszer is külföldre utazik, mert »mocsaras rónán bércekre vágyik«, de lassan éppen a magyar anyanyelvét ért sérelmek váltják ki belőle az aktivitást az irodalmon kívül is a kultúr munkára. Összeszedi a tanítókat Szivácson, zenekart és műkedvelő együttest szervez, hangversenyeket rendez, maga is próbákra jár, sőt színdarabokat ír és boldog, hogy sikerült megmozdítani a népet és a »helyi intelligencia« mögött ott látja a falu kendős és kucsmás dolgozó népét is. Tudatosan vállalja kisebbségi helyzetét, de ebben sem akar partikuláris lenni. Német színdarabokat is ír, Szivác német nyelvű polgárságát is be szeretné vonni abba a szellemi testvériségbe, amely az ő felfogásában nem ismer különbséget népek és nemzetek és emberek között.

1925-ben megjelent novellás könyve még ezt a címet viseli: *Úgy táj az élet*. De ezzel a kötetével lezárult egy fejezet Szenteleky Kornel írói fejlődésében. Lehetetlen volt állandó kapcsolatot fenntartani a mindennapi élettel, az egyszerű emberekkel, ahogyan ő tette orvosi hivatásánál fogva, lehetetlen volt a környezet és a nagyvilág kulturális és politikai eseményeit figyelemmel kísérni a realitás szemszögéből, ahogyan cikkírói munkássága megkívánta, s ugyanakkor művészi szempontból megtagadni mindent, aminek valami köze van a környezethez s a reális világhoz. Szentelekyt most már nem a formai

újítók érdeklik az irodalomban, sokkal inkább izgatja a Proletkult és Neue Sachlichkeit szelleme, amely a haladó szellemű német és szovjet irodalomban tűnik fel, s az irodalom nemzetköziségéről ír cikket a Monde-ba, amelynek szabadkőműves szerkesztőjéhez, Habaru-höz a belgrádi nagypáholy közvetítésével jut el.

A szabadkőművesség, amelyről később oly fölényes lenézéssel beszélt, a húszas évek közepén még élénken érdekelte. A zombori Jövendő páholy inkább afféle vitaklub volt, mint világnézeti fellegrár, vagy pláne »titkos cselszövések fészke«, ahogyan a kívülállók körében elterjedt legendák gyanították. Addigra már az egész világon elvesztette hatalmát ez a tizennyolcadik században oly erős világszervezet, amelyet Kazinczy segített népszerűsíteni Magyarországon, s amely talán az egyetlen hely volt az SHS királyságban, ahol nem ismerték a nemzeti türelmetlenséget.

S őt oda is, minden jel szerint, a magány, a társtalanság nyomasztó érzése vitte el. Mert a falusi teadélutánok a földbirtokos Merkléknél, vagy Hettesheimeréknél, s a kamarazene a patikuséknál vagy valamelyik orvos kollégánál mégsem elégíthették ki intellektuális igényét. Szívácon túlságosan be is szűkült a témakör ezekben a társaságokban, mint általában faluhelyen, versengéstől és megszólástól se volt mentes egy-egy helyi összejövetel, míg a Bajmoktól Verbászig és Apatinig terjedő szabadkőműves körzet a vidéknek ezt az értelmiségi rétegét vitte Zomborba, amely épp a vidékiességtől akart szabadulni. Aligha volt még egy klub vagy egyesület a Vajdaságban, ahova egyéb lapok és folyóiratok mellett a Monde és a Nyugat egyidejűleg járt, s ahol a páholy vezetője, dr. Pavle Protić a Galilei Körről mesélt és Szabó Ervinről meg Jászi Oszkárrol tartott előadást.

Irodalmi estek is voltak a Jövendő páholyban, amelyeket felváltva rendezett az újságíró Gyöngyösi Dezso és Balog Gyula mérnök, s melyeknek előadói közül Szenteleky sohasem hiányzott. Itt hangzott el — úgyszólván illegálisan, mert 1929. január 6-a után a szabadkőműves páholyokat is rendőri felügyelet alá helyezték Jugoszláviában — a *Széalomharc* és az *Akácok az őszben*. A zombori szabadkőművesek állítása szerint mind a két vers az ő mozgalmuk és »testvéri közösségük« ihletében született. Harminc év előtt is nehéz lett volna megállapítani, hogy ebből mi volt igaz. De hogy Benedek Marcell, a magyar szabadkőművesek legkimagaslóbb alakja a két háború között, ismerte ezt a verset, »egy előadáson hallotta«, mivel hihetőleg a budapesti páholyba is eljutott, azt e sorok írója tanúsíthatja.

Zombori baráti köre is jobbára a szabadkőművesek közül alakult, s nem »korban hozzáillő« emberekből. Az úgynevezett »magyar úri-családok« házait is elkerülte, s egykori osztálytársaival, Széwáld Ferencsel — aki instruktora volt és tanár lett — vagy Radicsevich Sácóval, Nagy Iván lapjának későbbi szerkesztőjével már csak köszönőviszonyban volt, s utoljára hosszabb időt tizenöt éves érettségi találkozójukon töltött velük.

»Ó, akkor igazán elragadó hangulatban volt Kornél — mesélte egykori osztálytársa, dr. Rajna Leó. — Kohlmann elővette noteszát, s miután rojtosra rágott szivarját letette az asztal szélére, s Miska bácsi, a pedellus szokásához híven rögtön odalépett és tovább szívta, a vé-

gén kezdte a névsorolvasást, Széwald, Szmolenszky, Sztankovics... Hát beszéljen nekünk, kedves Sztankovics, a modern törekvésekről a magyar irodalomban. Talán kezdhetné bizonyos Ady Endrénél, akiről oly sokat hallani mostanában... S Kornél egy olyan vidám, szarkazmussal is bőven teletűzdelt előadást tartott, hogy mindenki hahótá-zott, csak az osztályfőnökünk gyűjtött izgalmban újabb szivarra, megfeledkezve róla, hogy őra alatt, már nem is tudom, hogy hívták, csak halálosan szeretni, mert az előadás őt is félreérthetetlenül a maradiak közé sorolta. Az „óra” persze a Vadászkiirtben volt, s már vacsora után, úgyhogy ott állt az üvegajtóban szakettben bandája élén, muzsikálás-ra készen Köblöczky Andris, és mivel Magassy addigra jócskán bepityizált, mert unta magát, mint latintanárra a „magyaróra” alatt, Kornél odakiáltott nekem: Vedd el a hegedűt, Leó, az öreg Andristól. Mert diákkorunkban velem húzta az éjjeli zenét a Mikosevics Kanút szöke lányának ablaka alatt, már nem is tudom, hogy hívták, csak halálosan szerelmes volt beléje. Mondják, később egy regényben is megírta ezt a szerelmet, egyszer majd muszáj lesz megszerezni és elolvasni. Nekem meg az volt a kívánságom viszonzásul, hogy toljanak be egy zongorát, s Kornél le is ült mindjárt, egyik magyar nótát játszott a másik után. De oly csodálatos egyéni előadásban, ahogy én soha senkit se hallottam, úgyhogy élvezet volt kísérni...»

Ezek a mulatós, zongorás esték, amelyeknek néhány novellájában is helyet adott, elég gyakoriak voltak dr. Wohlheimer József zombori főorvos és szabadkőműves mester házában, s az irodalmi esteket követő mulatásokon, Becskereken Váradyéknál és Bécshén Draskóczy-nál.

Közben nem voltak barátai, élete végéig magányos maradt, s a Draskóczyhoz intézett levelek is annyira konvencionálisak és túláradó kedvességükben modorosak, ahogyan senki se levelezik a barátjával. S neki hosszabb ideig még Szivácson is egyedül, anyja nélkül kellett élnie.

Györgyi húga Zomborban volt férjénél egy kereskedőnél, Hegedűs Oszkár-nál, akinek rövidáruüzlete volt a főutcán. S amikor beteg lett, csonttuberkulózist állapítottak meg rajta, úgyhogy hónapokat töltött Davosban, anyja beköltözött hozzá, amiről a család öreg barátnője, Wundszám Ida néni így mesélt:

»Az egy nagy és viharos szerelem volt, kedvesem! Szegény Hegedűs egy Sztankovics családhoz nem volt éppen comme il faut! Már az, hogy bolton volt, „egy zsidó vizesnyolcas”, s még voltak, akik emlékeztek rá, hogy inas volt a Schliesseréknél, nagyon megnehezítette a megboldogult Györgyi helyzetét. Egyfelől, ugye Rizus, a másik lány, egy magy. kir. ezredes, a kisléghy Nagy oldalán, másfelől „egy pántlikás zsidó”, ahogy Hegedűst emlegették. Pedig gyönyörű ember volt! Magas, atlétatermet, kicsit kreol bőrű, remek mozgású, s Györgyinek egy szavába került, már vissza is vette méregdrága áron a régi családi házat, amit a háború előtt építettek az Angyal utcában, s amit kénytelenek voltak eladni. Kornél állt a sarkára, s szállt szembe mindenkivel ezért a Hegedűsért. Csak magának nem tudott semmit kiküzdeni! Vagy nem is akart. Mert amikor Györgyi végül mégis elvált attól a Hegedűstől, s anyjával együtt kiköltözött Szivácra, Kornél nem gondolhatott a házasságra. Nem tudom, volt-e valakije — biztosan volt, a falu-

si orvosok tele vannak nőekkel! —, de hogy feleséget hozzon a házba, arról szó se lehetett!»

De Szabadkára is be-belátogatott, Radó Imrééknél rendeztek kis házi hangversenyeket, Fenyveséknél is ünnepi este volt egy időben, ha a félszeg, lassú mozgású szőke fiatal ember megjelent, s mind többet járogatott Kamenicára, tudóvizsgálatra, aztán ott maradt vacsorára, sőt sokszor éjszakára a főorvosnál, akinek feleségével, Szattler Katinikával esztendőkön át váltott leveleket. Nem tudni, miféle barátság volt ez. A tény, hogy csak töredékeket lehetett nyilvánosságra hozni az asszonyhoz intézett levelekből, arra vall, hogy több volt irodalmi barátságánál.

De akkor már a halálfélelem magánya is gyötörni kezdte. »Halálra vagyok ítélve, s ki tudja, mely napon vagy éjjelen hajtják végre a halálos ítéletet. Eleinte meg szerettem volna barátkozni a halállal, azután könyörögni szerettem volna hozzá: még ne! Még nem éltem eleget, s nagy boldogságok nem látogattak el szobámba.«

Pedig az idő tájt már nemcsak ilyen irodalmi szerelem ügyében írogatott levelet, de író társaival is mind gyakrabban cserélte ki gondolatait. Későbbi szerepére igen jellemző, hogy kezdetben a legtöbb levelet egy fiatal szerb íróval, Mladen Leskovacsal váltotta. Előtte tiltakozik egy helyütt szerényen, hogy a szabadkai Književni Sever Ady, Babits és Kosztolányi társaságában közli az ő versének fordítását is. Fontosabbnak tartja a magyarországi irodalom megismertetését a szerb olvasókkal, de Belgrádban egyelőre nem lelkesednek túlságosan a két szomszédos nép szellemi hídépítőinek munkájáért. Luković, a későbbi sajtófőnök például nem engedi meg az Ady-cikk közlését a tekintélyes szerb napilapban, amelyet hiányos nyelvtudásával Szenteleky heteken át írt. Be kell látnia, hogy amiről az írók álmodoznak, az semmiképp sincs összhangban a hivatalos politikával.

De hát nem azért fogtak össze, hogy egy ilyen durva letiltás végleg elvegye a kedvüket. Még mintha ez a váratlan kudarc további ösztönzést adott volna nekik a munkához. Leskovac most már egy jugoszláv költői antológia magyar szerkesztéséhez és fordításához csinál kedvet Szentelekynek. Debreczenivel vállalkozott a *Bazsalikom* szép munkájára, s közben elégedetlen, hogy Crnjanskitól csak egy verset fordítottak. Rastko Petrovićtól pedig egyet se — jóllehet a válogatás egyébként időt és színvonalat elég híven érzékeltet —, a szerkesztők nem veszik észre, hogy inkább szerb költők gyűjteménye került ki a kezük alól, mint egy, a horvát és szlovén költőket is felölelő jugoszláv antológia.

A kötet, a három ember: Szenteleky, Debreczeni és Leskovac vállalkozása, nem járt azzal az eredménnyel, amelyet joggal elvárhattak volna tőle. Belgrádban nem volt visszhangja, Pesten meg csak a Nyugatban jelent meg róla ismertetés a Becskerekéről nemrég felkerült Aszlányi Károly tollából. Szegény Aszlányi nem ismerte a délszláv költőket, szerbül se tanult meg soha tisztességesen, s amolyan »mindent összevetve« általánosságok után kissé nyegle közhelyekkel dicséri a »két bácskai poéta« szolgálatát, miközben az egész cikkel csak Žarko Vasiljević lehetett megelégedve, mert ilyeneket írt róla:»... a modernebb irányok termelik bőségesebben az egyéniségeket, elsősor-

ban a már említett Crnjanski, Ćurčin, Ujević, Pandurović és Vasiljev, akiknél talán még ígéretesebb Žarko Vasiljević, az „Ucca fájdalma” ciklus szerzője. Némi rimbaud-i hatás nem takarhatja el erős eredetiségét, amely már a fejlődés stádiumában is komoly értéket produkál.»

»Úgy írt rólunk, mintha gimnazisták volnánk — mondta nevetve Todor Manojlović, miközben Ćurčin a hatvan felé baktatott, Dušan Vasiljev meg már rég nem élt szegény. Na mindegy, Žarko azért tudta, mi a dolga, s a Három Kalapban pacalpaprikással egybekötött görbe estét rendezett. Csak Veljko reszelte szigorúan a torkát, amikor meghívta, s el se jött közénk, amit nagyon sajnálhatott, mert rég nem neveltünk olyan nagyokat, mint az este.«

Szenteleky Kornél életében ezzel véget ért az írói magány. Már jött ugyanis Csuka a Kéve tervével és más merész elképzeléssel, hogy a szíváci orvos már ne csupán három ember összefogásával oldja fel ezt az írói magányt, hanem egy kis csapatnak álljon az élére.

»Az egyedüllét fájdalmas, de nem vigasztalan dolog — írta még nem is olyan régen Szenteleky. — Az ember megszokja önmaga társaságát, talán nagyon is megszokja és megszereti a legbiztosabb, leg-hűbb, ha nem is a legkellemesebb barátot.«

És ezt az emberi egyedüllétről szóló vallomását holtáig meg kellett tartania, növekvő halálfélelemmel téve most már változatossá a szíváci estéket, ha a hőmérő a szokottnál jobban felszökött, miközben már nemcsak társai és egy felcseperedő új nemzedék várt tőle bátorítást és biztatást, de lassan egy egész kis néptöredék kezdte megtámasztani Szenteleky Kornél nevét.